

Bijdrage consultatie toekomstscenario kind- en gezinsbescherming

Programmateam Geweld Hoort Nergens Thuis

17 juni 2021

In deze notitie zet het programmateam Geweld Hoort Nergens Thuis (GHNT) zijn reactie op het toekomstscenario uiteen. Geweld Hoort Nergens Thuis is een meerjarenprogramma van de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Justitie en Veiligheid (JenV) en van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) met een looptijd van 2018-2021.

Samenvatting

Het programmateam Geweld Hoort Nergens Thuis ziet in het voorgestelde toekomstscenario een kansrijke manier om de samenwerking rondom de veiligheid in gezinnen ook in het gedwongen kader te verbeteren. Toch zal het scenario in de huidige vorm volgens het programmateam nog niet tot de gewenste verbeteringen leiden. Daarvoor is het nodig aanvullend een aantal kaders en randvoorwaarden vooraf vast te leggen.

Het programmateam GHNT geeft in dit document daarom vijf aanbevelingen mee.

Voor nu:

- 1) Neem in het toekomstscenario de relevante kaders voor de effectieve professionele praktijk op: 1) het werken volgens de visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid en (2) de implementatie van het kwaliteitskader in alle lokale (wijk)teams en (3) de implementatie van MDA++ in alle regio's.

Voor het vervolg:

- 2) Verbind de ontwikkeling van het toekomstscenario aan de doorontwikkeling van vakmanschap in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, door verscherping van professionele normen, verdieping van specialistische kennis op onderdelen en de opbouw van een effectieve kennisinfrastructuur, een stevige basis in relevante opleidingen en een lerende praktijk.
- 3) Richt integrale sturing op zorg & veiligheid in op lokaal, regionaal en landelijk niveau, inclusief escalatiemogelijkheden. Bijzondere aandacht is daarbij nodig voor de verbinding tussen jeugdzorg en volwassenzorg.
- 4) Bevorder de ontwikkeling van de inhoudelijke werkwijze uit de pilots in alle regio's en ontwikkel die waar mogelijk door in de richting van het toekomstscenario met opschaling en uitbreiding als centrale vraagstukken.
- 5) Stel reële doelen op reële termijn voor het toekomstscenario, en maak onderscheid tussen een aanpak voor de korte en voor de lange termijn in de jeugdbescherming.

Inleiding

Het programmateam GHNT ziet in het voorgestelde toekomstscenario een kansrijke manier om de samenwerking rondom de veiligheid in gezinnen ook in het gedwongen kader te verbeteren. Het toekomstscenario richt zich op de structuren rondom de jeugdbescherming, waardoor met name Veilig Thuis, de GI's en de Raad voor de Kinderbescherming van begin af aan in verbinding met de lokale praktijk samen zullen werken in casussen, waarmee dubbel werk en wisselende uitkomsten en beoordelingen op basis van verschillende kaders worden voorkomen. Het scenario gaat terecht uit van de lokale praktijk, met beschikbaarheid van benodigde expertise op (boven)regionaal niveau.

Toch zal het scenario in de huidige vorm volgens het programmateam nog niet tot de gewenste verbeteringen leiden. Reden daarvoor is dat het toekomstscenario zich voornamelijk richt op structuren en organisatierollen. Een goede aanpak op casusniveau staat of valt met de deskundigheid van betrokken professionals en het inzetten van de juiste kwalitatieve hulp, ondersteuning of maatregelen op het juiste moment op de juiste manier door de juiste partijen. De structuuraanpassingen in het toekomstscenario slechten een aantal organisatorische obstakels om tot die aanpak te komen, maar kunnen dus alleen praktisch effect sorteren als professionals op casusniveau daadwerkelijk multidisciplinair en systeemgericht samenwerken, zoveel mogelijk volgens bewezen effectieve werkwijzen. Het gaat daarbij om professionals van bijvoorbeeld VT/GI/RvdK, maar ook lokale teams, GGZ, politie en justitie, vrouwenopvang etc.

Op dit moment is de gewenste effectieve multidisciplinaire professionele samenwerking nog geen realiteit in zaken van huiselijk geweld en kindermishandeling. Wel is duidelijk dat vooruitgang wordt geboekt. De verdere ontwikkeling hiervan is daarom randvoorwaardelijk voor het behalen van de beoogde resultaten van het toekomstscenario, en zou daarbinnen in de ogen van het programmateam ook expliciet een plek moeten krijgen.

Ontwikkeling van een effectieve professionele praktijk

In het onderzoek van het Verwey Jonker Instituut *Een kwestie van lange adem* (november 2020) en de daaropvolgende beleidsnotitie zijn werkzame elementen geïdentificeerd van een succesvolle aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling op casusniveau. Gecombineerd met de opgedane kennis en ervaring in de jaren daarvoor wordt duidelijk dat een effectieve aanpak aan de volgende voorwaarden voldoet:

- De leden van het huishouden, volwassenen en kinderen, houden zoveel mogelijk zelf regie.
- Betrokken professionals bij het huishouden voelen een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de veiligheid van alle gezinsleden.
- De aanpak is systeemgericht, dus richt zich op alle leden van het gezin. Hulp aan kinderen en ouders vindt in verbinding plaats. Jeugdzorg, volwassenenzorg, welzijnsorganisatie, gemeente en justitiepartners werken daarvoor samen.

- Betrokkenen houden voortdurend focus op de veiligheid in het gezin.
- De kennis van alle professionals over de situatie in het gezin is de voeding voor het stellen van doelen en het bepalen van stappen.
- De onveilige situatie(s) worden gezamenlijk en zo concreet mogelijk benoemd en beschreven.
- Gezamenlijk wordt bepaald wat concreet nodig is om directe veiligheid te bewerkstelligen voor alle leden van het gezin.
- Pas als volgens alle professionals directe veiligheid bereikt is, wordt gezamenlijk de stap gezet naar het werken aan structurele veiligheid. Daarbij wordt voortdurend gezamenlijk getoetst of er nog steeds wordt voldaan aan de voorwaarde van directe veiligheid.
- Casusregie is belegd bij één partij.
- De aanpak kent een lange adem. Betrokken professionals dragen niet over maar blijven over langere tijd betrokken bij het gezin.

Samenvattend, een effectieve aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is integraal, systemisch, multidisciplinair en kent een lange adem.

Welke stappen in die richting zijn en worden gezet?

Sinds 2018 is door alle landelijke betrokken partijen en in alle Veilig Thuis-regio's in het kader van het programma GHNT gewerkt aan het vormgeven en implementeren van deze effectieve professionele samenwerking.

Kern hiervan is een gezamenlijke inhoudelijke basis tussen betrokken professionals in een casus. Deze inhoudelijke basis is binnen het programma gevormd door de visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid (v/h visie gefaseerde ketenzorg).¹

De visie is ook onderdeel van andere bestuurlijk vastgestelde kaders, zoals:

- het VNG kwaliteitskader Werken aan Veiligheid voor lokale (wijk)teams
- de ontwikkelagenda Veiligheid Voorop van het Landelijk Netwerk Zorg-Straf
- de meerjarenagenda zorg- en veiligheidshuizen 2021-2024
- de bouwstenen voor MDA++

Via deze kaders wordt gewerkt aan implementatie op regionaal niveau.

Het werken volgens de visie, het kwaliteitskader voor lokale teams en de totstandkoming van MDA++ worden bestuurlijk gedragen door VWS, JenV, de VNG, de Nationale Politie, het Openbaar Ministerie, de Raad voor de Kinderbescherming, het Landelijk Netwerk Veilig Thuis, de Nederlandse GGZ, Jeugdzorg Nederland, Reclassering Nederland, de

¹ De visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid is ontwikkeld door Linda Vogtländer en Sander van Arum. Deze visie beschrijft een aanpak in drie stappen. Eerst de directe onveiligheid aanpakken met veiligheidsvoorwaarden en een veiligheidsplan. Dan risicogestuurde zorg inzetten om de risicofactoren voor herhaling van geweld en onveiligheid aan te pakken. En ten slotte ondersteuning of (trauma)behandeling inzetten voor herstel. Vanuit deze visie wordt gezorgd dat er overeenstemming is over het concrete gezamenlijke doel van betrokken professionals om de veiligheid in het huishouden te herstellen. [meer over de visie: <https://www.YouTube.com/watch?v=C6uEmcWXT08&t=1s>]

PO- en VO-raad, de Artsenfederatie KNMG en de Associatie Wijkteams. Zij spannen zich landelijk, regionaal en lokaal in voor deze verbeteringen.

Wat betekent dit voor het toekomstscenario?

De eerste resultaten van bovengenoemde inspanningen zijn inmiddels zichtbaar: het Verwey Jonker Instituut heeft in het rapport *Een kwestie van lange adem* (november 2020) aangetoond dat het werken volgens de elementen die nu worden geïmplementeerd effectief is om geweld in gezinnen te stoppen (en duurzaam op te lossen).

De realiteit is echter dat deze elementen nog slechts zeer gedeeltelijk geïmplementeerd zijn, en met name zichtbaar worden in het werk van Veilig Thuis, MDA++ en de vrouwenopvang. De eerdergenoemde implementatietrajecten die op dit moment in heel Nederland lopen bieden daarmee zicht op grote verbeteringen in het gezamenlijk vermogen om geweld in gezinnen te stoppen en duurzaam op te lossen.

Het is daarom van belang om de inhoudelijke randvoorwaarden voor een effectieve professionele praktijk expliciet op te nemen in het toekomstscenario en mee te geven aan elke betrokken proeftuin. Op die manier gaan de inhoudelijke en organisatorisch doorontwikkeling hand in hand, en kan worden voortgebouwd op eerdere afspraken en de veelbelovende resultaten. Andersom ontstaat bij het weglaten van deze randvoorwaarden het risico dat de verbetering van de effectieve professionele praktijk uit beeld raakt of zijn huidige focus verliest. Dat zou het fundament onder het toekomstscenario wegslaan.

De inhoudelijke randvoorwaarden kunnen inhoudelijk het meest effectief worden gevat onder (1) het werken volgens de visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid en (2) de implementatie van het kwaliteitskader in alle lokale (wijk)teams en (3) van MDA++ in alle regio's.

Vakmanschap

De beoogde verbeteringen in de professionele praktijk, zoals hierboven beschreven, brengen een aantal belangrijke uitdagingen voor professionals met zich mee. Het optimaal gebruik maken van beschikbare kennis, een lerende praktijk en samenwerking in een complexe omgeving zijn belangrijke rode draden daarbij. Concreet wordt hun bij het werken volgens de visie gevraagd om het eigen oordeel te ontstijgen ten behoeve van een gezamenlijke aanpak. Dit vraagt dat zij zelf maar ook hun organisatie ruimte bieden om tot andere acties over te gaan dan gebruikelijk. Daarnaast dat zij zich ontwikkelen in effectief samenwerken. Er is ook handelingsverlegenheid te overwinnen bij professionals in het concreet bespreken van huiselijk geweld en kindermishandeling met een gezin, het blijven zien en adresseren van onveiligheid en het stellen van grenzen. Handelingsverlegenheid kan ertoe leiden dat de onveiligheid te lang uit zicht blijft of dat juist te snel wordt overgedragen aan andere professionals en instanties. Erbij blijven, ook als het moeilijk wordt, is een uitdaging.

Daarnaast zijn er nog inhoudelijke verdiepingsslagen te maken, bijvoorbeeld als het gaat om traumaherkenning, gendersensitiviteit, seksueel geweld, de plegeraanpak en het onderscheiden van verschillende geweldsprofielen.

Dit zijn maar een paar voorbeelden van hoe het vakmanschap in de uitvoering wordt aangesproken en om versterking vraagt.

Onlangs publiceerde onderzoeksadviescommissie GHNT zijn eindrapport met daarin aanbevelingen omtrent dit thema, inclusief de ontwikkeling van een keurmerk huiselijk geweld en kindermishandeling voor opleidingen. De aanbevelingen van deze commissie verdienen navolging met het oog op een effectieve praktijk in de jeugdbeschermingsketen.

Sturing en monitoring

Een effectieve professionele praktijk vraagt ook veel van bestuur en management. Als we van professionals in de uitvoering verwachten dat ze multidisciplinair en systeemgericht samenwerken, zullen we deze samenwerking ook op het niveau van bestuur en management vorm moeten geven. Deze samenwerking gaat over de grenzen van het sociaal domein, zorgdomein en veiligheidsdomein heen. Bijzondere aandacht is daarbij nodig voor de verbinding tussen jeugdzorg en volwassenzorg, bijvoorbeeld ten aanzien van de volwassen-GGZ. Deze verbinding vormt momenteel een belangrijke “bottleneck” voor de beoogde effectieve samenwerking.

Nodig is onder andere een escalatiemodel waar uitvoerende professionals terecht kunnen op het moment dat de samenwerking op problemen stuit vanwege wrijving in opdracht, financiën, capaciteit, gegevensdeling, etc. Aangezien het gaat om samenwerking tussen partners die op lokale schaal, op regionale schaal en op landelijke schaal zijn ingericht vraagt het inrichten van deze integrale sturing ook het aansluiten/verbinden van de visies op het doel van de samenwerking op deze drie niveaus.

Concreet betekent dit dat integrale sturing op zorg en veiligheid moet worden ingericht, niet alleen op regionaal maar ook op landelijk niveau, inclusief escalatiemogelijkheden van het regionale niveau naar het landelijke niveau.

Dit gaat verder dan het toewijzen van verantwoordelijkheden aan verschillende schaalniveau's. Het toekomstscenario besteedt aandacht aan governance op hoofdlijnen, maar de volgende stap daarin verdient in de verdere uitwerking een centrale rol. Integrale sturing op zorg en veiligheid is de afgelopen jaren zichtbaar versterkt, maar zowel lokaal, regionaal als nationaal is hier nog lang niet altijd en in voldoende mate sprake van. Ook de effectieve invulling van die sturing verdient aandacht. Cijfers en informatie vanuit verschillende organisaties (Veilig Thuis, GI's, politie, lokale teams, etc) geven in combinatie met casuïstiek de mogelijkheid om gezamenlijk doelen te stellen en de praktijk te toetsen aan de gewenste werkwijze. Het is belangrijk dat die mogelijkheid aangegrepen wordt en praktisch handen en voeten krijgt.

Ook met effectieve sturing zullen overigens een aantal vraagstukken blijven terugkeren. Voor structurele verbetering van de praktijk zijn bijvoorbeeld verdere financiële ontschotting en mogelijkheden voor systeemfinanciering wenselijk.

Doorontwikkeling

Het programmateam GHNT hoopt de proeftuinen in het toekomstscenario te kunnen zien als een doorontwikkeling van de bestaande pilots, maar ook van de groeiende multidisciplinaire en systeemgerichte praktijk in andere regio's. Wij zien geen noodzaak om opnieuw via pilots te onderzoeken of die praktijk wel effectief is. Veeleer zouden onze vragen gaan over hoe die praktijk kan worden uitgebreid en/of opgeschaald en over de vraagstukken op het gebied van sturing (landelijk/regionaal/lokaal) en financiering die zich daarbij voordoen.

Korte en lange termijn

Het is welhaast een open deur dat duurzame verbeteringen in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling en de jeugdbeschermingsketen een kwestie van lange adem vormen. Dat leidt tot drie belangrijke uitdagingen. De eerste is dat we over een langere tijd en meerdere kabinetsperiodes heen consequent en consistent zullen moeten werken aan deze verbeteringen, voortbouwend op de stappen die al zijn gezet. Dat vereist dat in het toekomstscenario een aantal van die eerdere stappen expliciet worden opgenomen, zoals eerder aangegeven. De tweede uitdaging is dat voor de korte termijn mogelijk andere oplossingen nodig zijn voor acute problematiek rond de veiligheid van kinderen. De derde uitdaging is om deze twee uitdagingen niet vijanden van elkaar te laten worden, maar elkaar te laten versterken.